

4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16 жовтня 2012 р. № 5460-VI // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
5. Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України: матер. Міжнар. наук. конф. – К., 2009. – С. 13-14.
6. *Хорошилов А.В.* Мировые информационные ресурсы / А.В. Хорошилов, С.Н. Селетков. – СПб.: Питер, 2004. – С. 176.
7. The economics of regulation in Agriculture Compliance with Public and Private Standards Edited by floor Brouwer, LEI – Wageningen UR, The Netherlands, glenn fox, University of Guelph, Canada, roel Jongeneel, 2012 / с.272 pages / HB / 9781845935573.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2013 р.

*

УДК 338.432

*З.Б. ЯНЧЕНКО, кандидат економічних наук, заслужений економіст України,
начальник Департаменту економічного розвитку, торгівлі та міжнародного
співробітництва Житомирської облдержадміністрації*

Особливості розробки регіональних інноваційних програм аграрної сфери

Постановка проблеми. Світовий досвід показує, що роль регіональної інноваційної політики у формуванні національної інноваційної системи постійно зростає. Найвагоміших результатів у розвитку інновацій нині досягають ті країни, які забезпечують децентралізацію господарських зв'язків на користь регіонів. Для посилення впливу на формування регіональної інноваційної системи та розвиток регіональних інноваційних процесів обласними державними адміністраціями у регіонах України на виконання вимог Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року розробляються й затверджуються регіональні інноваційні програми, що визначають стратегічною метою діяльності регіонів формування інноваційної моделі розвитку економіки.

Відсутність єдиної концепції розробки регіональної інноваційної програми та локалізація процесів розробки програм виключно в регіонах із випереджальними темпами економічного розвитку призвели до недотримання принципу системності під час розробки проектів програм, неефективного розподілу наявних ресурсів та управління інноваційним потенціалом регіонів. Досяг-

нення закладених у стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року пріоритетів щодо максимального внеску регіонів у національну економіку, здобуття конкурентних переваг на зовнішньому ринку й повна реалізація потенційних можливостей регіонів вимагають створення на регіональному рівні адекватних моделей управління інноваціями та побудови ефективної регіональної інноваційної системи, першим кроком на шляху до чого стає якісний і обґрунтований проект регіональної інноваційної програми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам змістовного наповнення регіональних програм інноваційного розвитку, аналізу їх побудови, відповідності дійсній нормативно-правовій базі й вимогам економічних реалій, повноті відображення в її нормах перебігу інноваційних процесів, розробки методики оцінки ефективності присвятили свої праці відомі вітчизняні та зарубіжні дослідники: А. Валюх [2], В. Головатюк [8], М. Гоменюк [1], Н. Дронова [10], Е. Зінь [2], І. Карасьов [3], Г. Кореняко [8], З. Костак [4], О. Красовська [5], Н. Куцай [6], В. Соловійов [8], В. Третяк [10], Д. Чуб [11].

Водночас питання концепції стандартизованої методики розробки регіональних інноваційних програм і створення системи показників, що відображають рівень регіо-

© З.Б. Янченко, 2013

нальної інноваційної активності, опрацьовано недостатньо.

Мета статті – дослідження особливостей перебігу вітчизняних процесів створення регіональних інноваційних програм, визначення їх основних недоліків та напрямів удосконалення тощо на прикладі аграрних підприємств, формування системи індикаторів, що дасть змогу здійснювати ефективний моніторинг таких програм і контроль за їх практичною реалізацією.

Виклад основних результатів дослідження. Проведений аналіз доводить, що розробка інноваційних програм ще не є гарантією їхньої реалізації, а підходи до виконання значно різняться. Реалізація регіональних інноваційних програм повинна забезпечувати підґрунтя для активізації інноваційної діяльності, створення інноваційної та науково-виробничої інфраструктури, інтеграції освіти, науково-технічної сфери й виробництва як передумов інноваційного розвитку економіки регіонів [9, с. 24-26].

Процесу розробки інноваційних програм в Україні притаманний ряд характерних негативних рис [7, с. 79-85]. Зокрема, не витримуються такі типові стадії, процедури та основні принципи програмно-цільового управління, як цільова спрямованість, комплексність, альтернативність і керованість програм. Формування більшості проектів здійснюється на безальтернативних засадах, без проведення конкурсів та державної експертизи. Наукові розробки вчених, що працюють на регіональному рівні, не враховуються в жодній програмі, не створюється й не застосовується вітчизняна база даних наукових розробок. Питання трансферу технологій, формування інфраструктури, необхідної для інноваційного розвитку територій, залучення інвестицій майже відсутні в усіх розроблених програмах.

Регіональна інноваційна програма повинна являти собою комплекс взаємозв'язаних завдань і заходів, спрямованих на розв'язання найважливіших проблем інноваційного розвитку регіону та окремих галузей його економіки й територіальних громад. Основою складання інноваційної програми регіону мають стати науково обґрунтовані стратегічні пріоритети його розвитку, визначення яких слід здійснювати за резуль-

татами ґрунтового маркетингового дослідження внутрішнього ринку інновацій. Процес формування регіональної інноваційної програми полягає у виявленні сумісності інноваційних проектів, які представлять суб'єкти інноваційної діяльності, з цілями, досягнення яких сприятиме стійкому соціально-економічному розвитку аграрної сфери певного регіону.

Сільські інноваційні проекти можуть бути включені в регіональну інноваційну програму тільки у тому випадку, якщо їх реалізація, крім досягнення ефективності, закладеної розробниками, що представляють інтереси бізнесу, дасть ефекти в соціальній та екологічній сферах певного регіону – поєднання цих умов є даниною реалізації концепції сталого розвитку. Додатковою перевагою проекту буде його спроможність створювати позитивні ефекти в інших сферах економіки регіону. Необхідною умовою є взаємодія із суб'єктами інноваційної сфери – науковими та освітніми закладами, промисловими підприємствами тощо.

Завдання розробки, економічного обґрунтування регіональних інноваційних програм, а також моніторинг їх реалізації вирішуються поетапно й на різних рівнях управління. Кожному етапу формування та рівню моніторингу програми відповідатиме певна система показників, що забезпечують можливість оцінки інноваційних процесів відповідно до встановлених критеріїв.

На першому етапі має відбуватися формування інноваційних проектів суб'єктами інноваційної діяльності – визначається напрям останньої, витрати й терміни реалізації, а також очікувана ефективність. При цьому передбачається використання стандартних методик визначення ефективних проектів і системи показників господарської діяльності підприємств. Новим підходом у розробці інноваційних проектів на мікрорівні стане необхідність ув'язування очікуваних позитивних зрушень у діяльності підприємства, зумовлених інноваційним чинником, із взаємодією з іншими суб'єктами інноваційної діяльності. Метою цієї взаємодії є підвищення ефективності функціонування інноваційної сфери та поширення впливу інновацій на економіку регіону. Саме вихід результатів за межі підприємницьких інте-

ресів визначатиме доцільність реалізації проекту, а також форми й ступеня його державної підтримки.

Необхідність взаємодії розробників проекту із суб'єктами інноваційної діяльності визначає розширення інформаційної бази, що використовуватиметься у процесі розробки. Крім даних про аграрні підприємства, до неї повинні бути включені відомості про можливих партнерів із реалізації інноваційного проекту: науково-дослідні організації (можливість використання інноваційних технологій чи продукції); заклади освіти (підготовка та перепідготовка кадрів); промислові підприємства – учасники міжгалузевої взаємодії (постачальники матеріалів і споживачі продукції).

У ході розробки інноваційного проекту має бути сформований комплекс параметрів, що визначатимуть межі, в яких припустимі коливання показників макроекономічної та міжгалузевої ефективності при різних варіантах реалізації проекту, що передбачають неоднаковий ступінь участі в проектах підприємств і організацій регіону.

Другий етап – формування регіональної інноваційної програми. При цьому визначають форми й напрями її реалізації, а також кошти, необхідні та достатні для досягнення максимально можливої соціально-економічної й міжгалузевої ефективності. При розробці інноваційної програми беруть до уваги можливість та економічну доцільність використання наявного науково-технічного потенціалу, оцінюють здійсненність функціонування підгалузей і виробництв як компонента технологічного ланцюжка з випуску інноваційної конкурентоспроможної продукції, визначають ступінь впливу зовнішньоекономічного чинника на ефективність реалізації програми. У результаті розробки регіональної інноваційної програми визначають склад суб'єктів інноваційної діяльності як елементів регіонального комплексу, що проводить інноваційну діяльність за узгодженою програмою. Система показників, яку використовують для оцінки представлених на конкурс інноваційних проектів, має відображати ресурси, необхідні для інноваційної діяльності, та очікувані результати за термінами реалізації проектів.

На третьому етапі визначають напрями державної підтримки регіональних інноваційних програм, виходячи із перспектив розвитку регіонів у цілому й аграрної сфери зокрема. Управління інноваційною сферою переслідує цілі, спрямовані на розвиток відтворювальних процесів і структурних перетворень в економіці. Інформаційна база, яку використовують на цьому етапі, повинна забезпечувати можливість: аналізу динаміки виробництва послуг аграрної науки та освіти в процесі реалізації інноваційних програм; оцінки інноваційно-технологічного переозброєння аграрної сфери й суміжних із нею галузей; досліджень динаміки показників ефективності господарської діяльності в аграрній сфері, харчовій та легкій промисловості; оцінки участі малих і середніх підприємств в аграрних науково-виробничих комплексах в аграрній сфері; прогнозу передбачуваних результатів на мікро- та мезорівнях.

Економічне обґрунтування регіональних інноваційних програм з орієнтацією на сільські території має будуватися на комплексній оцінці тенденцій соціально-економічного розвитку сільської місцевості регіону, результатів виробничої діяльності аграрної сфери й рівня аграрного науково-освітнього потенціалу. Сукупність показників, які описують потенціал суб'єктів інноваційної діяльності – претендентів на участь у реалізації програм, а також оцінка прогнозованих результатів реалізації програм на макро-, мезо- та мікрорівні є основою для виробітку рішень щодо підтримки тих чи інших проектів відповідно до цілей і завдань реструктуризації регіонального аграрного комплексу й забезпечення стійкого зростання соціально-економічних показників аграрної сфери регіону.

Процес формування регіональної аграрної інноваційної політики має супроводжуватися створенням адекватної інформаційної бази, що містить необхідні та достатні відомості про стан економіки регіону, а також показники, які дають змогу оцінити вплив різних соціально-економічних факторів на реалізацію регіональних інноваційних програм сільського спрямування. Використання одержаних оцінок стану галузей і виробництв аграрної сфери у комплексі з оцінками ефективності інноваційних проектів по-

винно сприяти успішному проведенню інвестиційної та технологічної політики, спрямованої на реалізацію програм, в яких рушійною силою соціально-економічного розвитку регіону є інноваційний чинник.

Запропонований підхід до формування системи показників, яка є основою інформаційної бази, передбачає розробку блоків економічних критеріїв і відповідних показників (табл.), які відповідають рівням прийняття рішень з управління інноваційною

сферою та основним етапам процесу управління в аграрній сфері, а саме: розробці й економічному обґрунтуванню аграрних інноваційних проектів; формуванню на основі інноваційних проектів регіональної інноваційної програми; оцінці регіональних інноваційних програм і визначенню ступеня їх підтримки із коштів інвестиційного фонду; оцінці результатів реалізації регіональних інноваційних програм.

Системи показників оцінки інноваційних програм в аграрному секторі

Рівень управління економічними об'єктами	Критерії та показники оцінки регіональних інноваційних програм	Показники оцінки результатів реалізації регіональних інноваційних програм
Загальнодержавний рівень	Взаємодія аграрного й науково-освітнього потенціалу регіону Інноваційно-технологічний розвиток міжгалузевих комплексів Розвиток аграрних і суміжних із ними промислових підприємств (харчова галузь, легка промисловість) Розвиток малого та середнього бізнесу Участь великого регіонального бізнесу в регіональних інноваційних програмах	Обсяг аграрного виробництва. Частка аграрної сфери в формуванні валової доданої вартості Динаміка інвестицій в основний капітал аграрної сфери Чисельність персоналу, зайнятого науковими дослідженнями та розробками в аграрній сфері Кількість створених передових виробничих технологій для аграрної сфери Кількість використаних передових виробничих технологій в аграрній сфері Рівень сільського безробіття Динаміка реальної заробітної платні в аграрній сфері Динаміка споживання домо-господарств на селі
Регіональний рівень	Участь закладів науки та освіти в розвитку інноваційної аграрної сфери	Обсяг аграрного виробництва Частка аграрного виробництва у формуванні регіональної валової доданої вартості Динаміка інвестицій в основний капітал підприємств аграрної сфери регіону Витрати на підготовку та перепідготовку кадрів для підприємств аграрної сфери Вартість замовлень на здійснення послуг науково-дослідного характеру для аграрної сфери підприємствам та організаціям Чисельність зайнятих у малих і середніх аграрних підприємствах Суб'єкти інноваційної діяльності аграрного та науково-технічного характеру
Рівень підприємств	Активізація міжгалузевих зв'язків, формування узгоджених інноваційних програм розвитку міжгалузевих комплексів Інноваційно-технологічне переозброєння підприємств аграрної сфери, легкої та харчової промисловості	Інтегральний показник прогнозованої ефективності міжгалузевої взаємодії в ході реалізації інноваційних проектів Участь малих і середніх агропідприємств в інноваційному процесі

Джерело: Розроблено автором.

Такий принцип формування інформаційної бази дасть змогу забезпечити можливість оцінки кожного з критеріїв у сукупності показників, вибраних для характеристики процесів функціонування аграрної сфери. Вибір групи показників, за якими можна оцінити інноваційний проект на відповідність критеріям, уможливило одержати кількісні характеристики критеріїв. Стане мож-

ливим порівняння проектів за кількісним еквівалентом критеріїв їхньої оцінки.

Головною компонентою процедури формування орієнтованих на село інноваційних програм на регіональному рівні повинен бути конкурс інноваційних проектів. По кожному із показників слід розраховувати індекс росту, виходячи із прогнозованих значень показників, а також способом, що широко використовується у статистичних порів-

няннях, має здійснюватися ранжування інноваційних проектів за величиною одержаного середнього сукупного індексу:

$$I_{ij} = (Q_{ij} - Q_{jmin}) / (Q_{jmax} - Q_{jmin}),$$

де I_{ij} – індекс інноваційного проекту i по показнику j ;

Q_{jmax} та Q_{jmin} – відповідно максимальна й мінімальна величина показника j з числа проектів до розгляду;

Q_{ij} – величина показника j інноваційного проекту i .

Наведена система показників та їх інформаційне забезпечення можуть бути використані для моніторингу інноваційних програм регіонів.

Висновки. Найважливішим інструментом регулювання інноваційної діяльності в таких складних соціально-економічних системах, які являє собою регіон, є програмний підхід. Програма дасть змогу поєднати у комплексі інноваційні інтереси та потреби, терміни й заходи, механізми реалізації та ресурси як органів державної влади й місцевого самоврядування, так і господарських суб'єктів.

Наразі кількість розроблених регіональних інноваційних програм в Україні є недостатньою, а їхня якість та ефективність виконання не може вважатися задовільною.

Аналіз перебігу процесів регіонального програмотворення й розробка орієнтовної концепції регіональної інноваційної програми уможливають:

перевірити основні існуючі в Україні регіональні програми інноваційного розвитку на відповідність вимогам, що висуваються до програм нормативними документами, які регулюють процес їх розробки та реалізації;

розробити методичну частину оптимальної концепції регіональної інноваційної програми як основного і найдієвішого інструменту регіональної інноваційної політики.

У подальшому запропоновану концепцію розробки програм використовуватимуть як один із засобів управління інноваціями в регіоні, що сприятиме підвищенню координації взаємодії розробників інновацій і реального сектору економіки, економічному зростанню на інноваційному підґрунті.

Список використаних джерел

1. Гоменюк М.О. Стратегія управління інноваційною діяльністю на регіональному рівні / М.О. Гоменюк // Економіка: проблеми науки та практики: зб. наук. праць. – Вип. 237: У 6 т. – Т. 1. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 111-117.
2. Зінь Е. Механізм розвитку регіональної інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / Е. Зінь, А. Валюх. – Режим доступу: http://www.anvou.org.ua/index.php?module=pagemaster&PAGE_user_op=view_page&PAGE_id=403.
3. Карасьов І.В. Інноваційна діяльність та стійкість регіональних економічних систем / І.В. Карасьов // Актуальні проблеми розвитку економіки України: зб. наук. праць Донецького держ. ун-ту управління. – Донецьк, 2008. – Т. IX, вип. 104, серія "Економіка". – С.240-249.
4. Костак З.Р. Вплив регіональної інноваційної політики на розвиток економіки регіону / Костак З.Р. // Наук. вісн. нац. лісотехнічного ун-ту України: [Зб.наук.-техн. праць]. – Львів: Національний лісотехнічний університет України, 2009. – Вип.19.4. – С.171-176.
5. Красовська О.В. Регіональні інноваційні програми як інструмент регіональної інноваційної політики в Україні / О.В. Красовська // Наук. вісн. Ужгородського нац. ун-ту. Серія «Економіка», 2011. – Спецвипуск 33. – Ч. 2. – С. 118-125.
6. Куцай Н.С. Аналіз інноваційного потенціалу регіонів України / Н.С. Куцай // Регіональна економіка. – 2010. – №1. – С. 48-53.
7. Ревуцький С. Негативна практика щодо порушення та невиконання основних положень при реалізації законодавства про науково-технологічну та інноваційну діяльність в Україні / С. Ревуцький // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. – № 5. – С. 79-85.
8. Соловійов В.П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики: моногр. / В.П. Соловійов, Г.І. Коренько, В.М. Головатюк. – К.: Фенікс, 2008. – 224 с.
9. Стріха М.В. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів: збірник / М.В. Стріха, В.С. Шовкалюк, Т.В. Боровіч, Ж.І. Дутчак, А.О. Сєдов. – К.: Прок-Бізнес, 2009. – 40 с.
10. Третяк В.В. Регіональна інноваційна система як основний об'єкт формування інноваційної політики / В.В. Третяк, Н.В. Дронова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3 (93). – С. 131-137.
11. Чуб Д.В. Регіональний рівень в побудові національної інноваційної системи / Д. В. Чуб // Вісн. Хмельницького нац. ун-ту. – 2010. – № 3. – Т. 2. – С. 151-154.
12. Bulanov A.O. Metodicheskie osnovy i informatsyonnoe obespecheniye formirovaniya regionalnyh innovatsyonnyh program. – Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupa: <http://elibrary.ru/item.asp?id=12889995>.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2013 р.

* * *